

Література:

1. Вербиченко В. "Львіввугілля": тепло "сонячного каменя". – Львів. – 255 с.
2. Довідник директора шахти / За ред. Я. Наливайка. – Львів, 2001. – 176 с.
3. Заставний Ф.Д. Край вугілля, нафти, газу. – Львів, 1961. – 188 с.
4. Заставний Ф.Д. Львівсько-Волинський вугільний басейн. – Львів, 1956. – 182 с.
5. Манько А.М. Нові шляхи подолання кризових явищ у вугільній промисловості (на прикладі Львівсько-Волинського вугільного басейну) // Географія і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Випуск 2 (11), 2004. – С. 169-174.

Summary:

The paper deals with the natural-geographical factors of development of L'vivs'ko-Volyns'kyi coal basin. The natural terms of the explored coal basin from point of their friendliness to development of natural resources of territory are examined.

УДК 911:3.553

Володимир КОСТАЩУК

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Українськими та зарубіжними вченими доведено, що соціально-економічна ефективність та раціональність природокористування в значній ступені залежать від особливостей територіальної організації господарського комплексу території. Не є виключенням і галузі господарського комплексу, основою розвитку яких є використання мінеральних ресурсів.

В умовах трансформаційної економіки України все більшого значення набуває розробка таких методів та схем територіальної організації галузей по використанню мінеральних ресурсів, які б дозволяли раціонально вилучати та переробляти корисні копалини в умовах ринкових форм господарювання.

В даній роботі на прикладі економіки Чернівецької області розкриваються особливості формування та розвитку територіальної структури мінерально-сировинного комплексу в умовах переходу до ринкових форм господарювання в період з 1998 по 2003р., проаналізовано обсяги виробництва продукції та видобутку корисних копалин в межах окремих територіальних утворень.

Проблеми формування територіальної структури господарського комплексу вивчались багатьма українськими вченими.

Аналізуючи основні закономірності і принципи розміщення виробництва, Паламарчук М. М. та Горленко І. О.(1972) [7] запропонували виділити такі елементи територіальної структури господарства як : галузевий промисловий центр, багатогалузевий промисловий центр, галузевий промисловий куш, галузевий спеціалізований промисловий район, галузева спеціалізована зона, промислова агломерація. Іщук С.І. (2002) [5] пропонує виділяти наступні елементи територіальної структури промислового виробництва промисловий пункт, промисловий вузол, промисловий район, промислово-територіальний комплекс. Жук М.В. [3] проаналізував особливості використання мінеральних ресурсів у промисловості будівельних матеріалів Чернівецької області в умовах ринкової економіки. Значний вклад в розробку теоретико-методологічних засад розвитку та функціонування промислових територіальних систем в умовах переходу до ринкових форм господарювання зробив Захарченко В.І.(2003) [4]. Проблеми формування територіальної структури промисловості будівельних матеріалів Чернівецької області та України розкрито в працях Бурки Й.А [1,2].

В умовах переходу господарського комплексу Чернівецької області до ринкових форм

економічних відносин відбуваються суттєві зміни в територіальній організації продуктивних сил. Тому дослідження даних процесів є важливим завданням для географічної науки.

Метою написання даної роботи є: на прикладі Чернівецької області проаналізувати особливості формування та функціонування, в умовах перехідної економіки, окремих територіальних структур мінерально-сировинного комплексу.

Відповідно до мети необхідно вирішити наступні завдання: виокремити елементи територіальної структури мінерально-сировинного комплексу та проаналізувати особливості їх господарської діяльності в умовах трансформаційної економіки.

Аналіз різних схем виділення окремих елементів територіальної структури господарського комплексу та окремих його галузей, що запропоновані українськими економіко-географами [1,2,5,7] дозволяє нам запропонувати виділяти в межах обласного господарського комплексу наступні елементи територіальної структури комплексу газуй по використанню мінеральних ресурсів: мінерально-сировинний пункт, мінерально-сировинний центр, мінерально-сировинний куц, мінерально-сировинний вузол.

Під мінерально-сировинним пунктом ми розуміємо населений пункт в якому на основі місцевої сировинної бази сформувався один ресурсно-технологічний цикл (РТЦ), продукт якого споживається переважно в межах обласного господарського комплексу.

В Чернівецькій області найбільш поширеними типами мінерально-сировинних пунктів є цегельно-черепичні пункти. Всього на досліджуваній території споруджено 35 цегельних заводів у 32 населених пунктах, які здатні виробляти майже 40 млн.шт. умовної цегли, але слід зазначити, що у зв'язку з економічною кризою та різким скороченням попиту на даний вид продукції більшість підприємств знизили обсяги виробництва продукції, а деякі взагалі припинили виробництво. Необхідно відзначити, що більшість підприємств даної галузі в умовах перехідної економіки припинило виробництво і в період з 1999 по 2002р. простежується господарська діяльність тільки у 18 цегельно-черепичних пунктах (табл. 1).

Таблиця 1.

Характеристика мінерально-сировинних пунктів Чернівецької області.

№	Тип мінерально-сировинного пункту	Населений пункт	Запаси сировини (тис.м ³)	Виробництво продукції				
				Одиниця виміру	1999	2000	2001	2002
1.	Цегельно-черепичний	Кам'янка	797	Млн. шт.ум.цегли	0,81	1,047	0,641	0,191
2.	-/-	Мигове	875	-/-	1,0	0,9	0,6	-
3.	-/-	Банілів	Не обчислено	-/-	0,4	0,5	0,5	-
4.	-/-	КОРИТНЕ	125	-/-	1,1	1,2	-	1,3
5.	-/-	<i>Замостя</i>	320	-/-	-	-	-	0,76
6.	-/-	<i>Каранчів</i>	142	-/-	0,8	-	-	1,97
7.	-/-	<i>Станівці</i>	214	-/-	0,2	0,1	0,1	-
8.	-/-	<i>Купка</i>	482	-/-	1,4	0,5	0,1	0,25
9.	-/-	<i>Вікно</i>	1896	-/-	-	-	1,187	2,596
10.	-/-	<i>Юрківці</i>	55	-/-	-	0,2	0,33	-
11.	-/-	<i>Зелена</i>	881	-/-	0,3	0,2	0,3	0,3
12.	-/-	<i>Ст.Кут</i>	1498	-/-	2,5	2,5	2,5	2,6
13.	-/-	<i>Брусниця</i>	200	-/-	0,1	0,3	0,6	0,3
14.	-/-	<i>Н.Станівці</i>	418	-/-	0,1	-	-	-
15.	-/-	<i>Валява</i>	355	-/-	0,6	0,1	1,1	-
16.	-/-	<i>Михалкове</i>	3371	-/-	0,65	-	-	-
17.	-/-	Снячів	597	-/-	0,2	0,4	0,4	0,3
18.	-/-	<i>Ст.Жадова</i>	200	-/-	0,68	0,73	1,2	1,3
19.	Гравійно-бетонні пункти	Лужани	5065	тис. м ³	-	-	0,025	0,166
20.	-/-	Шилівці	1866	-/-	-	0,65	-	-

Мінерально-сировинний центри – це населений пункт в якому працюють підприємства 2-ох і більше ресурсно-технологічних циклів, які використовують місцеву мінерально-сировинну базу. Всього на території Чернівецької області можна виділити 2 мінерально-сировинних центри. (Див. табл.2)

Таблиця 2.

Мінерально-сировинні центри Чернівецької області.

№ п/п	Мінерально-сировинний центр	РТЦ	Продукція, що виробляється	Мінеральні ресурси		Виробництво продукції			
				Видовий склад	Тис.м ³	1999	2000	2002	2003
1.	Мамалигівський	Цегельний	Цегла будівельна (тис.шт.ум.цег)	глина	1094	0,3	0,2	0,4	0,4
		Гіпсовий	Камінь гіпсовий(тис.т.)	Гіпс	2307	68,5	87,5	161,1	163,4
			Гіпс будівельний(тис.т.)	-//-	-//-	2,2	1,8	7,7	10,2
			Стінові матеріали (тис.шт.ум.цег)	-//-	-//-	0,4	0,3	0,3	0,1
2.	Іспаський	Цегельний	Цегла будівельна (тис.шт.ум.цег)	Глина і суглинок	636	0,2	-	-	-
		Гравійно-бетонний	Щебінь і гравій(тис.м ³)	Піщано-гравійна суміщ	26391	-	-	-	0,21
			Пісок (тис.м ³)	-//-	-//-	-	-	0,05	0,75

Проаналізувавши дані табл.2. можна зазначити, що в межах Чернівецької області в умовах трансформаційної економіки із мінерально-сировинних центрів стабільно функціонує тільки Мамалигівський, що визначається головним чином вдалою маркетинговою політикою та розширенням ринків збуту продукції. В Іспаському мінерально-сировинному центрі в період з 1999 по 2002 р. виробництво продукції практично припинилось і тільки у 2003 р. спостерігається відновлення виробництва щебеню та гравію, які були використані головним чином в автодорожньому будівництві.

Більш складною складовою частиною територіальної структури обмеженого мінерально-сировинного комплексу можна вважати мінерально-сировинний кущ.

Під мінерально-сировинним кущем ми будемо розуміти таку форму територіальної організації мінерально-сировинного комплексу, яка буде використовувати наступні функції:

- в основі його формування повинен знаходитись значний населений пункт, який буде виконувати районні адміністративно-господарські функції та сприяти формуванню тут 2-ох і більше РТЦ;
- РТЦ будуть розвиватись на основі використання мінерально-сировинних ресурсів кількох населених пунктів, в межах яких можуть формуватись і РТЦ повного циклу, але в організаційно - правовому відношенні вони будуть підпорядковані організаціям, що функціонують в межах центру формування мінерально-сировинного куща;
- мінерально-сировинний кущ може формуватись також населеного пункту в якому функціонує одне або декілька потужних промислових підприємств, які дозволяють розвиватись тут двом і більше РТЦ, що використовують сировинну базу кількох прилеглих населених пунктів;

В межах Чернівецької області сформувались 7 мінерально-сировинні кущі (див. таб. 3).

В умовах трансформаційної економіки в мінерально-сировинних кущах Чернівецької області спостерігається не стабільне виробництво продукції, а іноді таке виробничі процеси взагалі за період 1999-2003 р. мали епізодичний характер прояву. Це пояснюється тим, що головними користувачами надр в досліджуваних територіальних структурах є організації, які

Мінерально-сировинні куці Чернівецької області.

Мінерально-сировинний куці	Населені пункти	Продукція, що виробляється	Мінеральні ресурси		Виробництво продукції в 1999-2003р.		
			Видовий Склад	Тис.м ³	Організації що займаються видобутком КК	Min Виробництво	Max Виробництво
Путильський	смт. Путила с. Дихтинець с. Сарата	Цегла будівельна (тис.шт.ум.цег)	глина	1094	Путивльський райагробуд	-	200
		Камінь будівельний (тис.м ³)	пісок	2307	Путивльський комунгосп	2,3	3,5
		вапно будівельне (т.)	вапняк	-/-	Путивльський райагробуд	-	50
Глибоцький	смт. Глибка с. Порубне с. Петрівці	Цегла будівельна (тис.шт.ум.цег)	Глина і суглинок	636	Глибоцький райагробуд	-	800
		Щебінь і гравій(тис.м ³)	Піщано-гравійна суміш	26391	Глибоцький райагробуд	-	1
Хотинський	м. Хотин с. Дарабанівка с. Шилівці	Цегла будівельна (тис. шт. Ум.цег)	Глина	249	Хотинський райсількомунгосп	1470	2900
		Гравій та щебінь (тис. м ³)	Гравійно-галечникові	100	Хотинським ДЕУ	2,61	2,83
			Гіпс	6900	нерозробляється	-	-
		Камінь будівельний(тис. м ³)	Пісковик	1866	Мін.АПК	-	0,65
Сторожинецький	м. Сторожинець с.Краснопутівка	Цегла будівельна (тис. Пал. Ум.цег)	Глина	5788	Сторожинецький райсількомунгосп	-	2200
		Вапно будівельне (т.)	Вапняк	150	Сторожинецький райсількомунгосп	-	450
Кельменецький	Смт. Кельменці с. Бабин с.Комарівці	Цегла будівельна (тис. Пал. Ум.цег)	Глина	1790	Кельменецький завод будматеріалів	0,5	2,4
		Бакинське	Вапняк	300	Кельменецький комунгосп	-	-
		Щебінь (тис.т.)	Вапняк	-	Кельменецький комунгосп	-	2
Заставнівський	м. Заставна с. Дорошівці с. Чорний Потік с. Репуженці	Будівельна цегла (тис. Пал. Ум.цег)	Глина	411	Мін. АПК України	4,5	5,3
		Щебінь та гравій (тис. м ³)		60	Заставнівський райпромкомбінат	0,145	0,214
		Пісок	Пісок будівельний	150	Заставнівський райпромкомбінат	1,4	2,2
Костроживський	смт. Костопалівці с. Виміж с.Прилипче с. Палівці с.Вікно	Гіпс будівельний	Гіпс	66255	Костриживський комбінат будівельних матеріалів	1,0	3,0
		Вапно будівельне	Вапняк	8651		3,7	5,5
		Борошно вапнякове				10,8	16,9
		Камінь гіпсовий				8,1	30,0
		Камінь вапняковий				8,9	11,7

обслуговують автошляхове (райавтодори) та сільськогосподарське будівництва (райагробуди). В умовах кризових економічних явищ в сільському господарстві та практичного припинення фінансування будівництва та ремонту автошляхів у сільській місцевості вище зазначені організації, не мають значних замовлень на будівельні роботи. А отже і знижують інтенсивність використання мінеральних ресурсів.

У перспективі у межах Вижницького району може сформуватись Берегометський нафтопереробний куці, адже в с. Лопушна, що належить до Долішньошепітської сільської

ради, розташований нафтовидобувний мінерально-сировинний пункт. Запаси сировини в межах однойменного нафтового родовища оцінюються станом на 2002р. у 1,9 млн. метрів кубічних, щорічний видобуток – 18-20 тис. метрів кубічних. В наш час ведеться спорудження Берегометського НПЗ.

Найбільш складною формою територіальної організації мінерально-сировинного комплексу Чернівецької області є мінерально-сировинний вузол, під яким будемо розуміти крупний населений пункт (місто із населенням понад 10 тис.чол.), в якому сформувалось понад 3 мінерально-сировинних пункти та центрів, які пов'язані із центром вузла середніми (переробними) та верхніми (споживчими) ланками РТЦ.

За звичай це місто повинно бути обласним центром, або ж мати статус міста обласного чи державного підпорядкування.

На території області розташований Чернівецький мінерально-сировинний вузол, який сформувався навколо м. Чернівці, що є важливим центром залізничних і автомобільних шляхів та авіаліній.

Сучасні Чернівці – це крупний промисловий та соціально-культурний центр, в межах якого сформувались наступні мінерально-сировинні цикли: цегляні, залізобетонних виробів та конструкторів. На Чернівці припадає понад 75 % виробництва будівельної цегли, 97,2 % ЗБВ та ЗБК, 93 % товарного бетону, 99,4% асфальтобетону, 100 % бітуму, 797 % гравійно-піщаної суміші. Окрім того Чернівці відіграють помітну роль у використанні мінерально-сировинних ресурсів прилеглих територій. Головним чином для потреб обласного центру використовується потужності Неполоківецького гравійно-піщаного комбінату, який забезпечує понад 60% обласного виробництва щебеню та гравію, майже 40 % виробництва будівельного піску. В Стрілецькому Куті для потреб обласного центру виробляється понад 2,5 млн. шт. ум. цегли. Технологічні зв'язки, щодо видобутку та первинної обробки мінеральної сировини можна також простежити між Чернівцями та с. Г. Ширівці; с. Лужани; с. Шалівці.

На території Чернівецької області сформувалась багаторівнева територіальна структура мінерально – сировинних галузей господарського комплексу. В умовах перехідної економіки в період з 1998 по 2003 роки тут спостерігаються суттєві відмінності в особливостях виробничих процесів у порівнянні із 70-80 –ми роками ХХ століття, коли відбувався найбільш інтенсивний розвиток економіки області.

Слід зазначити, що в зазначений період в більшості незначних територіальних структурах відбувся значний спад виробництва продукції, а в деяких і загалом виробничі процеси припинились, що виражається у суттєвому зниженні інтенсивності освоєння наявних мінеральних ресурсів.

Для області характерною рисою територіальної структури галузей по використанню мінерально-сировинних ресурсів, є значна концентрація виробництва в обласному центрі, що спричинено головним чином наявністю тут значних споживачів продукції (будівельних організацій) та потужної виробничої інфраструктури .

В майбутньому при плануванні соціально-економічного розвитку Чернівецької області необхідно передбачити можливості відродження виробництва продукції в межах мінерально-сировинних пунктів та центрів, що дозволить не тільки підвищити обсяги виробництва продукції, але і зайнятість сільського населення.

Література:

1. Бурка Й. А. Наукові основи формування географії будівельної індустрії // Науковий вісник ЧНУ. Сер. Географічні науки., Вип.. 120.- 2001.-с.101-105.
2. Бурка Й.А. Основи географії будівельної індустрії України; -Чернівці: Рута 2001.- 175с.
3. Жук М.В. Регіональний ринок будівельних матеріалів, його ємність і перспективи забезпечення // Науковий вісник ЧДУ. Сер. Географічні науки., Вип. – 19.-1997.- с.23-37.
4. Захарченко В.І. Основні аспекти дослідження промислових територіальних систем //

Український географічний журнал № 3.- 2002. с.30-37.

5. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (Теорія, методи, практика). Вид. 4-е, доп.- К.: Європ. ун-т, 2002-216с.
6. Костащук В.І. Мінерально-сировинні ресурси Чернівецької області та стан їх використання (на прикладі будівельних матеріалів) // Науковий вісник ЧНУ. Сер. Географічні науки., Вип.. 120.- 2001.-с.90-96.
7. Паламарчук М.М. Горленко І.О. Мінеральні ресурси і територіальна структура районного промислового комплексу. - К.: Наукова думка, 1972.-216с.

Summary:

PECULIARITIES OF THE TERRITORIAL STRUCTURE OF THE CEASING OF MINERAL RESOURCES IN CHERNIVTSY

In the work it is highlighted the peculiarities of territorial structure of mineral and raw complex in Chernivtsy, in the conditions of transferred economy of Ukraine. In is analyzed the influence of socio-economics processed on the usage of mineral resources.

УДК – 91: 001.2

Тетяна ГРИНЮК

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Потребують корекції існуючі нормативи співвідношення між сільськогосподарськими, промисловими підприємствами, об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури з метою досягнення пропорційного функціонування всіх складових агропромислової сфери. В процесі вибору оптимального шляху розвитку соціальної інфраструктури є потреба враховувати саме нові, виправдані часом вимоги.

Попередні публікації, в яких розкрито методологічні, теоретичні та методичні підходи до вирішення проблем комплексного соціально-виробничого розвитку різних типів сільських місцевостей дозволяють зробити висновок, що більшість з них ґрунтувалися на засадах єдиної форми власності та централізовано-розподільчої політики у суспільно-територіальній організації життєдіяльності на селі. Такий підхід не обминув і дослідження в галузі функціонального розвитку та територіальної організації системи соціальної інфраструктури у сільській місцевості (Вітренко Н.М., Голіков Н.Д., Кочерга О.І. та інші). В роботах останніх років розкриваються вищезгадані питання, однак вже з позиції сучасних тенденцій багатофункціонального розвитку сільської місцевості в цілому та її виробничої і соціально-інфраструктурної функцій зокрема. Ці роботи розкривають переважно економічні аспекти наукової проблеми (Богуцький О.А., Куценко В.І., Мельник С.І., Горлатий М.К., Прокопа І.В., Саблук П.Т. та інші). (4).

В наукових дослідженнях та публікаціях залишається слабо опрацьованим з суспільно-географічних позицій процес багатофункціонального розвитку сільської місцевості, особливо у взаємозв'язку та взаємозалежності рівня розвитку соціальної інфраструктури від рівня матеріального виробництва (зокрема, агровиробництва) у форматі сучасних трансформаційних змін.

Впливова дія науково-технічного прогресу в наших умовах також неминуче позначається на процесі залучення сільського населення у промислові галузі в системі агровиробництва.

В умовах реформування аграрного сектора АПК в нашій державі процеси концентрації та деконцентрації в рівній мірі мають право існувати В умовах реформування аграрного сектора АПК в нашій державі процеси концентрації та деконцентрації в рівній мірі мають